

СЕКЦІЯ 2. ПРОБЛЕМИ ТА НАПРЯМИ РОЗВИТКУ ПОДАТКОВОЇ СИСТЕМИ ДЕРЖАВИ

---

*В. М. Анісімов, м. н. с.
Державна установа «Інститут економіки
природокористування та сталого розвитку
Національної академії наук України»,
м. Київ, Україна*

ЕКОЛОГІЧНА БЕЗПЕКА ТА ПРОБЛЕМИ ПОДАТКОВОЇ СИСТЕМИ УКРАЇНИ

Забезпечення суспільно-економічного поступу на засадах сталого розвитку в сьгоднішньому світі являє собою провідний напрям, осторонь якого не здатна залишитись жодна країна. Сталий розвиток, як відомо, є такою моделлю життєдіяльності людського суспільства, в рамках якої використання ресурсів, спрямоване на задоволення людських потреб, має здійснюватись з одночасним забезпеченням сталості існуючих природних систем, з тим щоб зберегти можливості для майбутніх поколінь задовольняти власні потреби.

Ключовим в реалізації принципів сталого розвитку є досягнення екологічної безпеки, що зумовлено надзвичайним рівнем загроз природному середовищу внаслідок людської діяльності, яка надалі стає загрозливою для самого людського існування у прийнятних умовах [1, с. 3–4].

Розв'язання назрілих проблем екологічної безпеки світовою економічною наукою бачиться в рамках теорії зовнішніх ефектів або екстерналій, які мають місце тоді, коли функціонування певного суб'єкта економічної діяльності впливає на вигоди чи витрати інших суб'єктів, однак не охоплюється ринковими процесами і отже, не знаходить відображення у ринкових цінах. У разі коли зазначений вплив є негативним, він звичайно завдає шкоди та збитків. Одним з основних випадків негативних зовнішніх ефектів є антропогенний тиск на довкілля, що погіршує умови проживання населення на відповідній території чи навіть, як у випадку з кліматичними змінами, на глобальному рівні [2, с. 17–21].

Оскільки ринкові механізми, як було зазначено, стосовно здійснення впливу на негативні зовнішні ефекти не спрацюють, тому вказаний вплив має здійснюватись засобами дер-

жавної влади. Провідну роль при цьому відіграє система корегуючих податків, які є податками на виробництво товарів із негативними зовнішніми ефектами й спрямовані на підвищення граничних приватних витрат до рівня відповідних граничних суспільних витрат.

У випадку завдання шкоди довіклію коригуючи податки забезпечують дотримання принципу «забруднювач платить», тим самим акумулюючи кошти на компенсацію завданих збитків та спонукаючи власника небезпечного для екології виробництва здійснити його модернізацію в напрямі зменшення шкідливості.

Для України, з огляду на сформований у попередні десятиліття високоіндустріалізований національний господарський комплекс, притаманним є природо-місткий або природо-руйнівний тип розвитку, який базується на використанні штучних засобів виробництва, створених без урахування екологічних обмежень. Характерними ознаками означеного техногенного типу господарювання є швидке і виснажливе використання невідновлюваних видів природних ресурсів (перш за все корисних копалин), надексплуатація відновлюваних ресурсів (грунтів, лісів тощо) зі швидкістю, яка перевищує можливості їх відтворення і відбудови [1, с. 3].

Тому видається особливо важливим забезпечення належного регулювання економічної діяльності, яка завдає шкоди довіклію. З цією метою в нашій країні уведено екологічний податок, а також існують екологічні штрафи.

Проте неможна констатувати, що в Україні досягнуто рівень природокористування відповідний принципам сталого розвитку чи наближений до них, як це має місце у високорозвинених європейських країнах. Навпаки, можливо вказати на погіршення вітчизняної практики природокористування, одним з найбільш наочних прикладів чого є здійснюваний в останній період видобуток бурштину хижачькими методами, що завдають непоправної шкоди довіклію.

Таку практику є підстави насамперед пов'язати із тим, що наші громадяни мають надзвичайно низький, порівняно з існуючим в інших європейських країнах, рівень життя, у зв'язку з чим у громадській свідомості превалюють елементарні економічні інтереси, пов'язані з повсякденним виживанням. Адже погіршення екологічних умов проживання набуває важливого значення передусім для тієї частини населення, яка вже розв'язала

питання задоволення своїх першочергових соціально-економічних потреб. Тому закономірним є те, що вирішенню завдань екологічної безпеки має передувати забезпечення належного соціально-економічного рівня життя населення.

Поряд із тим, треба зазначити, що часто відповідальність у вигляді сплати екологічних штрафів у сучасній українській дійсності взагалі ніхто не несе. Така ситуація, зокрема, склалася у випадку хижачького видобутку бурштину, що взагалі є фактично поза законних рамок, ґрунтуючись лише на неформальних зв'язках певних інтегрованих підприємницьких структур з органами влади і таким чином будучи яскравим прикладом корупційних явищ.

Відмічене безперечно також являє собою ознаку слабкості інститутів державної влади, що є характерною прикметою сучасних українських реалій. Показовим у зв'язку із цим видається те, що державна влада не прагне до акумулювання в зведеному бюджеті максимального обсягу коштів, отриманих від податків та зборів. Адже не сплачуються в багатьох випадках не лише екологічні податки і штрафи. Так, за твердженням експертів, загалом майже половина української економіки є «тіньовою».

Зазначена неефективність та слабкість податкової системи є один із виявів так званого феномену «ресурсного прокляття». Назване явище має місце тоді, коли уряди країн, які отримують головні прибутки від продажу природних ресурсів, виявляють незацікавленість в підтриманні розвитку інших галузей національної економіки, окрім видобувних та первинної обробки сировини, а також не відчують необхідності виявляти активність у розвитку податкової системи держави [3, с. 29].

Такий стан справ, як видається, притаманний і Україні; адже наша країна має значні обсяги природних ресурсів – земних надр та ґрунтів, а також лісу та інших, що продовжують надмірно експлуатуватись з метою отримання рентних прибутків, які на сьогодні в багатьох випадках не обкладаються податками внаслідок існування корупції в державних органах влади. Причому ці, отримані внаслідок корупційних оборудок прибутки, в разі існування належно функціонуючої системи оподаткування, були б спрямовані до державного бюджету. Окрім того, стосовно реалізації негативної дії «ресурсного прокляття» в нашій країні велику роль відіграє також слабкість громадянського

суспільства, яке допоки нездатне здійснювати ефективний демократичний контроль щодо зазначених корупційних явищ.

Разом із тим, як засвідчує досвід передових демократичних країн, розвитку цивілізованої держави з сильними інститутами демократичної влади, саме сприяє розвиток системи оподаткування, в процесі якого громадяни створюють все більш ефективні форми громадських та політичних організацій з метою контролю над тим, як витрачаються внесені ними у вигляді податків кошти [4, с. 373–389]. Серед провідних напрямів при цьому є й контроль за витратами коштів отриманих від екологічних податків та зборів.

Таким чином, розвиток системи оподаткування великою мірою залежить від ступеня громадянської зрілості суспільства, а останнє має обумовлюватись, в тому числі, усвідомленням громадською думкою необхідності реалізації завдань досягнення екологічної безпеки.

Список використаних джерел

1. Національна парадигма сталого розвитку України / за заг. ред. акад. НАН України, д. т. н., проф., заслуженого діяча науки і техніки України Б. Є. Патона. Вид. 2-ге, переробл. і допов. Київ : Державна установа «Інститут економіки природокористування та сталого розвитку Національної академії наук України», 2016. 72 с.
2. Якобсон Л. И. Государственный сектор экономики: экономическая теория и политика. Учебное пособие. Москва : Государственный университет – Высшая школа экономики, 2000 368 с.
3. Как избежать ресурсного проклятия / под ред. М. Хамфриса, Д. Сакса и Д. Стиглица с предисловием Д. Сороса ; пер. с англ. Москва : Изд-во Института Гайдара, 2011. 464 с.
4. Адамс Ч. Влияние налогов на становление цивилизации ; пер. с англ. Москва ; Челябинск : Социум, Мысль. 2018. 639 с.

Л. В. Барабаш, к. е. н., доцент
Уманський національний університет садівництва
м. Умань, Україна

ПРІОРИТЕТНІ ВЕКТОРИ РОЗВИТКУ ПОДАТКОВОЇ СИСТЕМИ УКРАЇНИ

Податкова система України сформувалася у 90-х років минулого століття, а в 2011, з імплементацією Податкового кодексу України, зазнала реформування, що мало на меті спростити оподаткування для платників і сприяти збільшенню його ефек-